

Příčinnost / Kausalita

Už velmi dávno byla rozpoznána tzv. logická chyba ve formuli „post hoc, ergo propter hoc“. Ale odkud se bere tato chyba? Je nepochybně starší než logika a logické výzkumy; její původ je nejspíš v psychických asociacích (viz např. Pavlovovy pokusy se psy). A tak můžeme mít právem za to, že jde o pozůstatek předponového, tedy mytického myšlení a vyprávění. V čem však spočíval onen převratný objev „kausality“, kterého si už nejstarší řečtí filosofové tak vážili? (Démokritos např. říkal, „že by chtěl raději nalézt jeden příčinný výklad, než aby se mu dostalo království Peršanů“ – zl. B 118.) Bylo třeba rozpoznat mezi nespočetnými vztahy mezi tím, co předchází a co následuje, takové, kde skutečně to, co následuje, je následkem toho, co předcházelo. Ale právě v tomto bodě se ukazuje obrovský problém: jak může být následkem nějaké příčiny něco jiného, než co bylo tou příčinou? První odpovědí může být, že onen následek je skutečně v příčině již obsažen, ovšem nenápadně, skrytě, takže když ten následek zaregistrujeme, je tomu tak jen proto, že jsme jej zpozorovali, že se však ve skutečnosti vlastně nic nestalo – vše zůstalo při starém. To, že se následek náhle jakoby objevil, je pouhé zdání – byl tu už předtím, skryt v příčině. Ovšem když takto obecně popřeme jakoukoli možnost vzniku něčeho, co v žádné příčině nebylo obsaženo, vede to k tomu, že veškerá různost, kterou kolem sebe pozorujeme, je pouhým zdáním, a že pouhým zdáním je zejména všechno to, co se nám jeví jako něco nového, nebývalého. Odtud také dávné rčení „nihil novum sub sole“, nic nového pod sluncem. Pokud ovšem budeme chtít přece jen trvat na tom, že nejde vždycky a nutně o pouhé zdání, ale že rozmanitost je vlastní opravdové skutečnosti, nutně nás to vede k předpokladu, že je tolik příčin, kolik se nám jeví následků (eventuelně o něco méně, pokud zjistíme, že někde nejde o příčinnou souvislost, ale o nějaké nahodilé výskyty pospolu nebo blízko sebe).

(Písek, 100501-3.)